

Orginalni naučni rad

UDK 327.84(4-672EU)

DOI 10.7251/SVR1307142A

COBISS.BH-ID 3944216

POLITIKA USLOVLJAVANJA U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA – SLUČAJ EVROPSKA UNIJA

Mr Ljiljana Aulić¹

Fakultet političkih nauka NUBL

Apstrakt: U radu se teži sagledavanju politike uslovljavanja u međunarodnim odnosima od strane subjekata međunarodnog sistema, pozicioniranih na osnovu njihove moći. Polazna tačka uslovljavanja država je svijest i faktička moć, izražena na osnovu ekonomskog i vojnog potencijala međunarodnog subjekta. Pritisak koji se vrši pri donošenju odluka u međunarodnim odnosima varira, od sfere uticaja² među državama, do međunarodnih organizacija i institucija.

Evropska unija prema Bosni i Hercegovini ispoljava kontinuitet politike uslovljavanja, koja prije ili kasnije, stezanjem ekonomskog i političkog obruča ili davanjem novca iz evropskih fondova, ne daje mogućnost alternative na evropskom putu.

Determinisanost predmeta istraživanja politike uslovljavanja treba shvatiti kao pokretač promjena, čiji se intenzitet mijenja uz pomoć nagrade i kazne. Kroz praktične primjere rad će odgovoriti na pitanje politike uslovljavanja Evropske unije prema Bosni i Hercegovini, što je u domenu međunarodnih odnosa i evropskih integracija.

Ključne riječi: *politika uslovljavanja u međunarodnim odnosima, realizam, moć, ekonomska moć, liberalizam, politika uslovljavanja - slučaj Evropske unije.*

UVOD

U novijoj fazi međunarodnih odnosa, koja se naziva posthladnoratovskom, pravila igre su se promijenila. Kada je bipolarnost nestala, a sa njom i globalna opasnost svjetskog sukoba, spoljna politika postaje vrlo složena, raznolika i sadržajna, isprepletana različitim motivima i uticajima centara moći. Hladni rat, zapravo kraj hladnog rata, riješio je dileme velikih i malih sila, gdje su se SAD potvrdile kao hegemon sila, jer raspoložu velikim vojnim arsenalom za udare iz vazduha sa kopna i mora. Opasnost od izbijanja globalnog rata je uglavnom nestala, jer je srušen socijalizam i Varšavski pakt kao pandan američkoj sili.

¹ Viši asistent na Fakultetu političkih nauka NUBL. Doktorant na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, e: ljiljana.aulic@blic.net

² Sfera uticaja je određeni region svijeta pod uticajem velike sile.

Zadnji pucanj američke spoljne politike prema komunističkoj ideologiji bio je izražen prema zemljama Istočne Evrope, što je značilo obezbjeđenje stabilnosti na tim prostorima uz pomoć Evropske unije i NATO-a. Danas se države sa izraženim nacionalnim identitetom oblikuju u dva pravca: raspadom na etničke komponente ili utapanjem u veće regionalne grupacije. U svjetlu posthladnoratovskih aspiracija američkih lidera smatra se prirodnim stanjem, da je spoljna politika ili istoznačnica ekonomske politike ili se svodi na podučavanje ostatka svijeta američkim vrednotama. Iz tih razloga, ne iznenađuje da se američka diplomatija nakon završetka hladnog rata sve više pretvorila u puko dodavanje prijedloga na liste, kojima se od određenih država traži prihvatanje ili pristajanje uz američki način djelovanja. S druge strane, ekonomski globalizam je proizveo velike razlike, ali i napetosti, unutar pojedinih država, tako i između njih, što je rezultiralo pritiscima na svjetska politička vodstva. Danas su sve oči uprte prema međunarodnoj političkoj sceni, gdje bi ipak, ekonomska moć, mogla dovesti do nadmetanja i većih konflikata.

SILA I MOĆ U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA

Teorija kao mentalna slika neke oblasti, koja pokazuje kako je ta oblast organizovana i kako su njeni dijelovi povezani u našem slučaju, uporište smo našli u realističkoj teoriji. Države su jedinstveni globalni akteri u bespoštednoj međusobnoj borbi za položaj i moć u svjetskoj hijerarhiji. Realizam ističe anarhičnu prirodu međunarodne politike koja diktira opredjeljenja kreatora spoljne politike, kao racionalnih rješavalaca problema koji imaju svoj interes u smislu sile. Za realiste svrha vještine rukovođenja državom jeste da se obezbijedi opstanak nacije u realnom okruženju, a nijedan način nije značajniji nego sticanje moći.

Nacionalni interes je centralna kategorija i klasičnog realizma, koju Morgentau određuje kao zvijezdu vodilju, konstantu koja se ne mijenja u vremenu i prostoru. Dakle, prihvatajući da su države dominantni entiteti u međunarodnim poslovima, jer posjeduju vojsku, vode diplomatiju, pregovaraju, izvode ratove, kontrolišu međunarodne organizacije i u znatnoj mjeri oblikuju proizvodnju i trgovinu. One definišu pojmom moći i interese, dok druge države reaguju na opažene pretnje. Ističemo da interese država ne oblikuju samo njihove domaće vrijednosti i institucije, nego i međunarodne norme i institucije. U teoriji realizma razvila se teorija strukturalnog realizma, zasnovana po Kenetu Volcu³, koja naglašava uticaj svjetske moći na ponašanje država radi očuvanja pozicija u svetu.

S druge strane, primjećujemo da neke države danas ostaju važni subjekti u međunarodnim i svjetskim poslovima, ali pate od gubitka suvereniteta i moći. Međunarodne institucije ističu pravo da sude i ograničavaju države u onome što čine na svojoj sopstvenoj teritoriji.

³ Volc, Kenet N., *Teorija međunarodne politike*, Centar za civilno-vojne odnose, Beograd, 2008. Najznačajnija knjiga u kojoj je zasnovao neorealističku teoriju međunarodnih odnosa ili teoriju strukturalnog realizma.

Posebno je to izraženo u Evropi (Evropskoj uniji), gdje su neke institucije preuzele važne funkcije, preuzete od država, pri čemu je stvorena moćna međunarodna birokratija koja snažno djeluje direktno na suverene države. Pored toga, činjenice govore da je saradnja među moćnim državama moguća po novim uslovima, o čemu se piše u neoliberalnoj teoriji. To gledište je naročito značajno za Evropsku uniju. Kao dobar primjer snažne (globalne) uloge koju igra neka regionalna organizacija MVO, liberalni institucionalizam je okvir koji nalazi uporište politika uslovljavanja na slučaju EU. Smatra se da se međunarodna anarhija može ublažiti formiranjem međunarodnih institucija koje će preporučavati uloge, ograničavati aktivnost i oblikovati očekivanja aktera u međunarodnim odnosima. Dakle, govorimo o međunarodnim organizacijama, sporazumima i ugovorima koji podstiču globalni rast i prosperitet, zalažući se za reforme koje omogućavaju stvaranje slobodnog tržišta i prihvatanje slobodne trgovine, bez ikakvog ograničenja.

Krenemo li od stanovišta Rosenaua da, od svih dosadašnjih dostignuća u proučavanju međunarodnih odnosa, nijedno nije toliko značajno kao sve veće tendencije posmatranja svijeta kao međunarodnog sistema. Prema Čarlsu V. Kegliju Jr. i Judžinu R. Vitkofu, međunarodni politički sistem je definisan kao obrazac političke međuzavisnosti između činilaca u globalnoj areni, dok za Radovana Vukadinovića termin međunarodni sistem predstavlja skup određenih varijabli koje imaju svoja pravila u ponašanju država. Za Mortona Kaplana međunarodni sistem predstavlja integrisanu cjelinu s različitim stepenima kohezije.

Na međunarodnom planu značajno je definisati spoljnu politiku u čijem okviru sredstava političkog djelovanja raspoznavamo politiku uslovljavanja. Dakle, spoljna politika kao pravac akcije usmjeren je na postizanje određenih ciljeva, obrazlažući načela kojih se određena država drži u svojim nastupima i istupima na međunarodnom planu. Uz to, proces donošenja odluka i preduzimanja konkretnih akcija koja će imati međunarodni karakter i na kraju izvori koji stoje na raspolaganju međunarodnim subjektima. Po definiciji J. Rosenaua, spoljna politika definiše se kao veliki pothvat u obliku toka akcije, u kojem ustavno zaduženi službenici pojedine države djeluju, kako bi sačuvali ili izmijenili situaciju u međunarodnim odnosima, na način koji je kompatibilan s ciljem ili ciljevima koji su postavili on ili njihovi prethodnici⁴. Sa druge strane, Čarls V. Kegli Jr. i Judžin R. Vitkof definišu spoljnu politiku kao odluke koje vlast donosi radi ostvarenja međunarodnih ciljeva.

Ipak, ne upuštajući se u širu analizu definisanja spoljne politike, prihvatljiva je definicija R. Vukadinovića da je spoljna politika organizovana aktivnost države kojom ona nastoji maksimizirati snagu vrijednosti i interese u odnosu spram drugih država i ostalih subjekata koji djeluju u spoljnom okruženju.

⁴ Vukadinović, Radovan, *Teorije vanjske politike*, Politička kultura, Zagreb, 2005, s.16.

Politiku uslovljavanja možemo definisati kao upotrebu političkih instrumenata koje jedan akter koristi da bi obezbijedio prihvatanje i oblikovao akcije drugog aktera, ili, po Smitu, uslovljavanje podrazumijeva povezivanje koristi koje druga država želi postići ispunjenjem određenih uslova, što podrazumijeva da su partneri u neravnopravnom položaju.

Realistički pristup državi kao glavnom akteru u međunarodnim odnosima, prema kojima je usmjerena spoljna politika druge države, u prvom redu naglašava činjenicu, ko su partneri, a ko suparnici, pa ne čudi da je konstrukcija realističke teorije Hansa Morgentaua sagrađena na nacionalnom interesu u smislu njene moći. U tom smislu, izvršena je podjela država na velike i male sile. Velike sile su najmoćnije zemlje u vojnom i ekonomskom pogledu u globalnom sistemu. Biti velika sila, po definiciji P. Kenedija, jeste država koja je sposobna da se nosi sa bilo kojom drugom državom, a to zahtijeva snažnu ekonomsku osnovu.⁵ Indikatori koji određuju silu su: profit i moć. Moć definišemo kao činioce koji omogućuju jednom učesniku da manipuliše ponašanjem drugih učesnika prema svojim preferencijama, kao npr. SAD – izuzetno moćna država koja vrši nadmoćan uticaj na globalni sistem. Realisti smatraju, da od svih ljudskih zala, nijedno nije rasprostranjenije, neoprostivije ili opasnije, nego njihova nagoniska žudnja za moći ili njihova želja da pokoravaju druge, a mogućnost uklanjanja nagona za moći je utopijska težnja. Dok strukturni realizam naglašava uticaj svjetske strukture moći na ponašanje drugih država u okviru globalne hijerarhije, definisane prvenstveno rasporedom moći. Radi boljeg pozicioniranja velikih i malih zemalja prihvatljiv je sljedeći pregled:

Tabela 4.2. Nova šahovska tabla velikih sila: istovremeno vojno i ekonomsko suparništvo⁶

	VOJNO SUPARNIŠTVO					EKONOMSKO SUPARNIŠTVO				
	S	J	NJ	R	K	S	J	NJ	R	K
	A	A	EM	U	I	A	A	EM	U	I
	D	A	ČK	I	N	D	A	ČK	I	N
		N	A	JA	A		N	A	JA	A
SAD	-					-				
JAPAN	M	-				V	-			
NJEMA- ČKA	S	S	-			V	V	-		
RUSIJA	S	V	V	-		M	M	S	-	-
KINA	V	V	V	S	-	V	V	S	S	-

Legenda: V = velika, S = srednja, i M = mala vjerovatnoća bilateralnih odnosa koji se mogu razviti u 21. vijeku

⁵ Kenedi, Pol, *Uspon i pad velikih sila*, CID, Romanov, Podgorica, 1999, s. 596.

⁶ Kegli, Čarls V. Jr. i Judžin R. Vitkof, *Svetska politika, trend i transformacija*, Diplomatska akademija, Beograd, 2006, s. 210.

Vrijedno je napomenuti razmišljanje Nikolasa Spajkmana, geopolitičara, koji smatra da samo moć može ostvariti ciljeve spoljne politike. Moć za njega znači opstanak, sposobnost da nametnete svoju volju drugima, kapacitet da se zapovijeda onima koji su bez moći i mogućnost iznuđivanja ustupaka od slabijih. Dakle, sama struktura međunarodne zajednice, njena anarhičnost, odsustvo čvrstih zakona i sankcija za prekršaje, primorava države da se ponašaju na način kako je to Spajkman opisao. Njegova teorija jeste početak, odnosno začetak neorealističkih doktrina, poput shvatanja Keneta Volca o ulozi međunarodne strukture na ponašanje država. Prema njegovom viđenju politike, odbacivanje moći kao nepobitne činjenice društvenog života znači svjesno samozavaravanje i zatvaranje očiju pred istinom. Maštati o svijetu bez prisile, znači pobjeći od realnosti u svijet snova, odnosno čovjeka koji stvara društvo kroz saradnju, prilagođavanje i konflikt i sve troje su suštinski integralni dijelovi društvenog života. Uslovljavanja u međunarodnim odnosima su uglavnom predodređena za velike sile u ekonomskom i vojnom smislu. Stenlij Hofman je u istraživanju odnosa spoljne i unutrašnje politike države sagledavao⁷:

1. Objektivne faktore: geografski, tehnološki razvoj, ekonomske izvore, stanovništvo i vojni potencijal;
2. Djelovanje političkih, društvenih i ekonomskih institucija, informacionih kanala, stepena nezavisnosti kreatora spoljne politike;
3. Djelovanje političke kulture, uključujući stavove, mišljenja, emocije koje pokazuju ove grupe koje stvaraju spoljnu politiku, kao i uticaj prakse i ideja na ciljeve i sredstva politike. Dakle, temelji su teorijski, a analiza će dokazati slojevitost odnosa vanjske i unutrašnje politike.

Odgovori dovode do potvrde da je uslovljenost proizašla od moćnih i jačih, čiji indikatori uspješnosti ostale države dovode u poziciju zavisnosti (od ekonomije, bezbjednosti, tehnološkog razvitka.....). No valja napomenuti da su glavna tri činioca koja utiču na spoljnu politiku države:

1. vojna moć,
2. nivo privrednog razvoja, i
3. oblik državnog uređenja.

Nivo produktivnosti i prosperiteta takođe utiče na spoljnu politiku malih država na dnu hijerarhije. Tu takođe postoji podjela. Neke zavisne države odgovaraju na svoju ekonomsku nemoć ponizno udovoljavajući željama bogatih od kojih zavise, dok se, s druge strane, neke druge prkosno bune i u svom nastojanju ponekad i uspiju. Tako da ne možemo reći da u međunarodnim političkim odnosima nema iznimnih situacija, odnosno da su uopštavanja o ekonomskim osnovama međunarodnog političkog ponašanja netačna. Važno je istaći da realisti racionalnog izbora smatraju da anarhija ne može spriječiti da se u međunarodnim odnosima pojave

⁷ Vukadinović, Radovan, Teorije vanjske politike, Politička kultura, Zagreb, 2005, s. 23.

određeni obrasci saradnje, pod određenim okolnostima gdje međunarodne institucije imaju važnu ulogu, kao što je npr. uklapanje slabih država u članstvo u nekoj od međunarodnih institucija. Primijeno li teoriju racionalnog izbora na vođenje politike malih zemalja kao „teoriju očekivane koristi“, možemo reći da je to ciljno orijentisano ponašanje koje pokazuje kada pojedinac u odgovoru na međunarodni događaj koristi npr. najbolje informacije koje ima i bira iz mnoštva drugih mogućnosti, kao alternativu koja će najvjerovatnije maksimirati njegove ciljeve. Dakle, vodeći se pažljivom definicijom situacije, odmjeravanjem ciljeva, razmatranjem svih alternativa i izborom onih sa kojima će najvjerovatnije postići postavljene ciljeve.

Postoje različite klasifikacije uslovljavanja, koje se u osnovi svode na pozitivne i negativne. Pozitivne u smislu trenutka uslovljenosti, koji nastaje kada se uslovi ispune prije nego se iskaže čime je on uslovljen, i negativne, kada uz pomoć „mrkve i štapa“ dolazimo do ispunjenih uslova. Ubjeđivanjem „štapom ili mrkvom“, međunarodna organizacija (uslovljivač) ili kažnjava uslovljenu državu, tako što povećava pritisak na neispunjenje traženih uslova i otežava situaciju, ili daje dodatnu nagradu kada smanjuje pritisak koji uzrokuje uslovljavanje. Politika uslovljavanja ima svoje lice i naličje, a to je uticaj i prinuda. Oba proizilaze iz moći. Vojin Dimitrijević ističe da stepen sposobnosti može uticati da se drugi subjekti privole ili natjeraju na ponašanje koje posrednik moći želi.⁸ Proizlazi da je moć stepen vjerovatnoće da ishod bude onakav kakav subjekt želi. U ovom slučaju moć nije ni dobra ni loša, jer ovisi u koje svrhe se upotrebljava. Njena količina i težina pokazuje do koje mjere nosilac moći može da promijeni tok događaja, odnosno iznudi tuđe ponašanje u željenom pravcu. Dalje, u opisivanju moći treba uzeti u obzir njen opseg, koji se definiše kao razmak najviše nagrade i najstrože kazne koju nosilac moći može dati ili izvršiti i, naravno, ponašanja na koje se može uticati. U međunarodnim odnosima moć je važna zbog svojstava uticanja i primoravanja. Istorija pokazuje mnoge uspješne primjere koji se zasnivaju na primjeru uspješnog postavljanja zahtjeva zasnovanih na moći (npr. Maršalov plan).

U knjizi *Uspon i pad velikih sila*, autora Pola Kenedija, iznosi se stav da je međunarodni sistem podložan stalnim promjenama, ne samo onim uzrokovanim svakodnevnim akcijama državnika i plimom i osekom političkih i vojnih događaja, već i onim čiji su uzroci u dubljim preobražajima osnova svjetske moći, koje s vremenom krče svoj put do površine.⁹ Tvrdi se da, kada je u pitanju međunarodni sistem (postoji hijerarhija po veličini), bogatstvo i moć, ili, ekonomska i vojna moć, koji su relativni, i kao takvi se moraju posmatrati. A kako su oni relativni, a sva društva izložena neiscrpnoj težnji ka promjenama, onda međunarodna

⁸ Vojin Dimitrijević, Radoslav Stojanović, *Međunarodni odnosi*, Novinsko-izdavačka ustanova Službeni list SRJ, Beograd, 1996.

⁹ Kenedi, Pol, *Uspon i pad velikih sila*, CID, Romanov, Podgorica, 1999.

ravnoteža snaga nikada ne može da miruje. S tim u vezi, uzmemo li u obzir anarhičnu i takmičarsku prirodu suparništva među državama, istorija međunarodnih odnosa je u proteklih pet vijekova bila istorija ratova. Postavlja se pitanje granica do kojih bogatstvo države treba izdvojiti u vojne svrhe. Mnoge rasprave govore o ekonomskom prosperitetu, koji svakako utiče na relativne izgledne velike sile. Zapravo, ekonomske snage imaju važan uticaj na krajnji ishod, što je jedan od faktora koji su uticali na kraj hladnog rata. Posthladnoratovski period, ili svi periodi poslije ratova, oslikavaju preraspodjelu moći i sfere uticaja. I dalje, u epilogu, Pol Kenedi obrazlaže stav da kakva god da je vjerovatnoća nuklearnog ili konvencionalnog sukoba između velikih država, jasno je da su važne transformacije u ravnoteži snaga zaista odvijaju i nastaviće da se događaju bržim ritmom nego prije. Ona se odvijaju na dva odvojena, ali povezana nivoa: ekonomske proizvodnje i strateške moći.

EVROPSKE INTEGRACIJE I USLOVLJAVANJE

Proces evropskih integracija zahtijeva igru na dva nivoa, konceptualno određen tako da domaći političari donose odluke koje će zadovoljiti i domaće i spoljnopolitičke ciljeve. Do prevazilaženja starih navika u razmišljanju nekad dolazi poslije kazne ili nelagodnosti, kao posljedice pridržavanja lažnih pretpostavki. Događaji iz okruženja na međunarodnoj sceni podstiču na razmišljanje o promjeni pretpostavki, kao što je npr. propast komunističke vlasti u Sovjetskom Savezu i Istočnoj Evropi podstakla i nosioce političke vlasti i političke komentatore da preispitaju svoje pretpostavke o spoljnopolitičkim prioritetima u novom posthladnoratovskom sistemu. Često nas iskustva navode da stvaramo nove mentalne mape, perceptivne filtere i kriterije sa kojima se mogu tumačiti kasniji događaji i definisati situacije. Donošenje odluka uslovljenih napretkom u evropskim integracijama može se opisati kao:

1. proces u kojem se kao subjekt pojavljuje spoljnopolitički akter;
2. posrijedi je kontinuirano djelovanje-proces;
3. proces je postavljen kao skup aktivnosti;
4. postoji nekoliko različitih projekata;
5. izbor alternativnog projekta provodi se na osnovu budućeg stanja stvari, onako kako ga je zamislio kreator.

Dakle donošenje odluka u spoljnoj politici predstavlja: proces donošenja odluka koji se odvijaju u različitim fazama; da na proces utiče niz unutrašnjih i spoljnih faktora; da postoje određeni stepeni u nastajanju odluke, te da se nakon njezinog donošenja nastoji pratiti njezina djelotvornost (implementacija). Kada akter spoljnopolitičkog odlučivanja shvati da je potrebna akcija radi postizanja ciljeva i donese odluku za djelovanjem, primjenjuju se različite spoljnopolitičke tehnike i instrumenti, što se može definisati kao spoljnopolitička sredstva. Razlikujemo politička sredstva, ekonomska sredstva i vojna sredstva i propagandu.

U središtu istraživanja politike uslovljavanja na slučaju Evropske unije, jeste analiza problema reformi prouzrokovanih politikom uslovljavanja, koja mijenja bosanskohercegovačko društvo, konstituisano Dejtonskim mirovnim sporazumom. Društvo koje je s početka devedesetih godina, ratom u Bosni i Hercegovini te njenim razbijanjem na etničke komponente, američka diplomatija integrisala u dva entiteta pod krovom jedinstvene države Bosne i Hercegovine. Nakon toga je uslijedio proces tranzicije u demokratsko društvo, s ciljem da se osposobi pristup procesu evropeizacije. U slučaju Bosne i Hercegovine, Evropska unija kao institucionalni izraz evropskoga integracijskog procesa, ima poseban i višestruk zadatak u domenu demokratizacije i evropeizacije, koji uporedo predstavljaju specifičan oblik djelovanja evropske političke, ekonomske i teritorijalne integracije. Demokratizacija u smislu napuštanja recidiva prošlog političkog sistema, u načinu razmišljanja, govora i filozofije života, a evropeizacija u funkcionalnom smislu kroz ispunjavanje postavljenih kriterija u Kopenhagenu 1993. godine, koji su ponovo potvrđeni u Madridu 1995. godine.¹⁰

Generalno mišljenje o Evropskoj uniji jeste, da je ona projekat mira, bezbjednosti i stabilnosti za sve zemlje koje se teritorijalno mogu okarakterisati kao evropske, s ciljem pozitivnog djelovanja na razvoj država članica i njihovog ekonomskog napretka. U Bosni i Hercegovini postoji potpuna saglasnost o tome da BiH treba da zauzme mjesto u evropskoj zajednici država i naroda. Naposljetku, to je jedan od prioritarnih ciljeva njene spoljne politike, dok Unija uvijek iznova potvrđuje da je budućnost zemalja zapadnog Balkana u Evropskoj uniji, ali samo onim, koje dokažu spremnost potpunog usvajanja kriterija i implementacije *acquis communautaire*. Politika proširenja za evropske države nije pod istim uslovima za sve zemlje. Za zemlje koje su obuhvaćene Procesom stabilizacije i pridruživanja zemalja zapadnog Balkana, Evropska unija je ponudila seriju sporazuma o pridruživanju, kao što je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, čija je glavna karakteristika ispunjavanje kriterija i posebnih uslova da bi se ostvario napredak ka evropskoj porodici država. Politika uslovljavanja za zemlje zapadnog Balkana je onaj isti okidač koji su upotrijebile SAD, kada su zemlje evropskog prostora uslovljene Maršalovim planom, odobrenim pod tačno određenim uslovima, političkim (ideološkim) i ekonomskim, zaustavile širenje komunizma i osigurale nadmoć SAD-a nad SSSR-om.

Svjedoci smo zastoja u napretku Bosne i Hercegovine na evropskom putu koji traje od 2010. godine, kada zbog neispunjenih uslova ona

¹⁰ Politički: stabilne ustanove koje garantuju demokratiju, vladavinu prava, ljudska prava i poštivanje zaštite manjina; ekonomski: efikasna tržišna privreda i sposobnost nošenja s tržišnom konkurencijom i tržišnim silama u Uniji; sposobnost preuzimanja obaveza članstva, uključujući poštovanje ciljeva političke, ekonomske i monetarne unije; usvajanje pravne regulative (cjelokupnog evropskog zakonodavstva) i njegova efikasna implementacija putem odgovarajućih zakona i administrativnih i pravosudnih struktura.

još nije dobila kandidatski status, sve do danas. Dalji napredak je uslovljen presudom Evropskog suda u Strazburu za predmet „Sejdić-Finci“, koja je obavezujuća i zahtijeva uklanjanje diskriminativnih dijelova iz Aneksa IV Dejtonskog mirovnog sporazuma. Bosna i Hercegovina, kao potpisnica međunarodnih protokola i konvencija, obavezala se da sprovede njenu implementaciju, što ne ostavlja mnogo prostora za raspravu, već traži konkretnu akciju.

Pitanje implementacije presude dotiče se vrlo kompleksnog pitanja, Ahilove pete dejtonske BiH (Ustava). Politika uslovljavanja EU je jasna. Napretka nema, sve dok se ne izvrše reforme Ustava, čija je uslovljenost u slučaju BiH, umjesto mrkve kažnjena štapom. Entiteti BiH imaju drugačije viđenje uzročno-posljedične veze, gdje za reforme Ustava BiH, predstavnici političkih partija ne postižu konsenzus. Usljed slabe koordinacije institucionalnih tijela pristupa se strategiji dobijanja na vremenu i obuzdavanja pritisaka od strane Unije. Ipak, čini se da je vrijeme isteklo, a strpljenje evropskog diplomatskog kruga popustilo je pred stvaraočima problema koji daleko zaostaju za zemljama zapadnog Balkana. Evidentno je da se pristupilo kažnjavanju, u vidu suspenzije sredstava finansijske pomoći iz oblasti poljoprivrede i razmatranja o sankciji viznog režima za državljane BiH.

Posmatrajući EU kao regulativnu silu za zemlje koje izražavaju spremnost za ulazak u evropsku porodicu država, u slučaju Bosne i Hercegovine može se konstatovati, na osnovu do sada usvojenih i implementiranih zakona, da je pokazana spremnost i napor da se pređe zacrtani dio puta. Ne pregovara se o kriterijima koje potencijalni kandidati trebaju ispuniti. U zastoju su razgovori u višoj fazi, koji bi Bosnu i Hercegovinu trebali uvesti u pregovore sa Evropskom unijom za dobijanje kandidatskog statusa. Stav Unije je potpuno jasan, napretka nema dok se ne ispune ranije postavljeni uslovi i implementira presuda Evropskog suda u Strazburu za predmet „Sejdić-Finci“.

Determinanta koja utiče na politiku uslovljavanja Evropske unije s pozicije sile, jeste resurs moći da ubijedi uslovljenu zemlju u ispunjavanje uslova, a motiv tim zemljama izražen je milionima evra, dostupnim kroz evropske pretprijetne fondove. S druge strane, determinanta uslovljenih zemalja je politički okvir u kojem se kreće bilo proevropski ili anti-evropski. Izvjesno je da ima ili nema političke moći koja bi obuzdala politike uslovljavanja, u mandatnom periodu. Važno je istaći da Dejtonska ustavna struktura državnog uređenja sa dva entiteta i tri konstitutivna naroda nije sama po sebi prepreka za ulazak u Evropsku uniju, iako su kroz ponuđene sporazume (butmirski i prudski, te aprilski paket) nuđena ustavna rješenja, prekompozicija političkog sistema i bolja koordinacija. Dosta je pitanja vezanih za politiku uslovljavanja EU prema BiH, međutim u širem smislu ona traži mnogo kompleksniji pristup, s aspekta pozitivnih i negativnih traženih uslova, uz činjenicu da je do sada pred BiH postavljeno

1.940 zahtjeva, pitanja i uslova iz svih oblasti društvenog života, ali još uvijek nismo našli konsenzus oko implementacije obavezujuće presude Evropskog suda u Strazburu za predmet „Sejdić- Finci“, što je jedan od uslova da se dobije kadidatski status.

ZAKLJUČAK

Bosna i Hercegovina je jedina zemlja na Zapadnom Balkanu koja nosi status potencijalnog kandidata, što daje puno prostora da se o politici uslovljavanja razmišlja kao o pozitivnoj i djelotvornoj aktivnosti, ili ipak, s druge strane, da komplikovani politički sistem BiH vuče u stagnaciju i usporava evropski proces. Posmatrajući petnaestogodišnji proces političkog i integracijskog uticaja i međuodnosa EU i zemalja u procesu evrointegracije, uočava se različit način strateškoga djelovanja i u mehanizmima uslovljavanja od strane Evropske unije. Različitost je u načinu prihvatanja i prilagođavanja zemlje kandidata tim „spoljnim evropskim zahtjevima“. Ne treba gubiti iz vida da je u BiH i dalje prisutan visoki predstavnik, koji direktno utiče na suverenost u odlučivanju.¹¹ Ako se suverenost podijeli na unutrašnju suverenost države koja podrazumijeva da ona ima najvišu vlast iznutra i suverenost izvana u pogledu njene nezavisnosti (što je u slučaju malih zemalja), tek tada država kao subjekt međunarodnih odnosa, ima mogućnost da formira svoju unutrašnju i spoljnu politiku i bude ravnopravan partner svim ostalim zemljama. U slučaju ove pretpostavke, države bi trebale biti nosioci suverenosti u punom smislu riječi. Ipak, realnost je potpuno drugačija, pa je na temelju ove pretpostavke nužno pažnju usmjeriti na prijetnje i moguću upotrebu sile. Time velike sile izražavaju nepoštovanje temeljnih prava država i direktno se miješa međunarodni faktor u njihova unutrašnja pitanja. Upravo te uticaje spoljnih faktora koji djeluju izvan države, prepoznajemo kao zastrašivanje i suzbijanje; saradnja ili promjena saradnje i integracije ili dezintegracije određenih država.

Imajući u vidu da se politički i ekonomski obruč steže, da predstoje opšti izbori u oktobru 2014. godine, to će uzrokovati reakcije unutar koalicija i saveza na državnom i entitetskom nivou. Prema tome, ispunjavanje uslova u slučaju BiH determinisano je mnogim faktorima unutar BiH, koji će uticati na dalji tok procesa, ali i samog okruženja, čiji se posebni uslovi prema svakoj državi uz konverziju resursa moći Evropske unije, naposljetku, prije ili kasnije u cijelosti ispune. Politika proširenja za evropske države nije ista za sve zemlje. Zemlje Zapadnog Balkana, obuhvaćene Procesom stabilizacije i pridruživanja, Evropska unija neprekidno uslovljava ispunjavanjem određenih uslova, gdje je ispunjavanje kriterija i posebnih uslova odlučujuće da bi se ostvario napredak ka evropskoj porodici država i ubrzale evropske integracije.

¹¹ Suverenost države – prema međunarodnom pravu, ravnopravan status država u tome što na njihovoj teritoriji ne postoji viša spoljna vlast od vlasti države.

CONDITIONALITY POLICY IN INTERNATIONAL RELATIONS: THE CASE OF THE EUROPEAN UNION

Ljiljana Aulić, M.A.

Abstract: This paper tends to consider the conditionality policy in international relations exercised by international institutions from their position of power. The starting point in exercising the conditionality policy is awareness and actual power which are reflected in the economic and military power of the international actor. The pressure exerted in the process of international relations decision-making varies from the spheres of influence¹² among the countries to international organizations and institutions.

The EU conditionality policy in Bosnia and Herzegovina assumes tightening the gridlock on economic and political aid or lending money from the European money funds, which leaves no alternative path toward Europe.

The research topic of the conditionality policy needs to be taken as a driving force of change whose intensity is subject to change depending on the 'carrot and stick' approach. Through the practical examples, this paper will try to give answers to the EU's conditionality policy toward Bosnia and Herzegovina, which belongs to the domain of international relations and European integrations.

Key words: *conditionality policy in international relations, reality, power, economic power, liberalism, EU's conditionality policy*

LITERATURA

1. Aristotel, *Politika*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb
2. Brown Chris, Ainley, Kirsten (2005): *Understanding International relations*, Palgrave Mcmillan, New York
3. Brzezinski, Zbigniew (2004): *Američki izbor: globalna dominacija ili globalno vodstvo*, Politička kultura, Zagreb
4. Brzezinski, Zbigniew, *The geostrategic triad, Living with China, Europe and Russia*
5. Burchill, Scott, Linklater, Andrew, Devetak, Richard, Donnelly, Jack, Paterson Matthew, Reus-Smith, Christian and True, Jacqui, *Theories of International Relations*, Palgrave mcmillan, New York, 2005, Third Edition
6. Bžežinski, Zbignjev (2001): *Velika šahovska tabla*, CID Podgorica
7. Dimitrijević, Vojin, Radoslav, Stojanović (1996): *Međunarodni odnosi*, Novinsko izdavačka ustanova Službeno list SRJ, Beograd
8. Dinan, Dezmon (2009): *Sve bliža unija Uvod u evropsku integraciju*, Službeni glasnik
9. Dunne, Tim, Cox, Michael, Booth, Ken (2002): *The Eighty Years Crisis, International Relations, 1919-1999*, Cambridge University Press
10. Elias, Juanita, Sutch, Peter (2007): *The basics of international relations*, Taylor & Francis group, e-Library
11. Fuše, Mišel (2009): *Evropska unija pola veka kasnije: stanje i scenariji obnove*, Službeni glasnik, Beograd
12. Hantigton, Semjuel, *Sukob civilizacija*, CID ,Podgorica, 2000
13. Hiks, Sajmon, *Politički sistem Evropske unije*, Službeni glasnik, Beograd, 2007
14. Janjević, Milutin, *Spoljna politika Evropske unije*, Službeni glasnik, 2007

15. Kegli, Čarls V. Jr. and Judžin R. Vitkof (2006): *Svetska politika, trend i transformacija*, Diplomatska akademija, Beograd
16. Kenedi, Pol (1999): *Uspomina i pad velikih sila*, CID, Romanov, Podgorica
17. Kisindžer, Henri (2003): *Da li je Americi potrebna spoljna politika*, BMG, Beograd
18. Kissinger, Henry, *Diplomacija*, Golden marketing, Zagreb, 2000
19. Lunestad, Geir, *The United States and Western Europe since 1945*, Oxford University Press, New York, 2005
20. Morgenthau, J. Hans (1971): *Politics among Nations The Struggle for Power and Peace*, Alfred A. Knoph, New York, May
21. Naj, Džozef S. (2012): *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd
22. Nye S, Joseph, Jnr. (2004): *Power in a Global information Age from Realism to Globalisation*, Taylor and Francis group e-Library
23. Rosenau, N. James, *The study of world politics, Volume 1.: theoretical and methodological challenges*, Taylor and Francis group, 2006
24. Samardžić, Slobodan (1998): *Evropska unija kao model nadnacionalne zajednice*, Institut za evropske studije, Beograd
25. Slaughter, Anne-Marie (2004): *A new world order*, Princeton University Press
26. Smith, Michael, Little, Richard (2006): *Perspectives on World Politics*, Taylor & Francis group, London, Third Edition
27. Špirić, Nikola (2010): *Evropska unija uslovi i uslovljavanja*, Ekonomski fakultet Banja Luka, Grafid
28. Volc, Kenet N. (2008): *Teorija međunarodne politike*, Centar za civilno-vojne odnose, Beograd
29. Vukadinović, Radovan (2001): *Načela evropskog ugovornog prava i jugoslovensko pravo*, Prometej, Beograd
30. Vukadinović, Radovan, Lidija Čehulić (2011): *Politika evropskih integracija*, Ljevak, Zagreb
31. Vukadinović, Radovan (2001): *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, Zagreb
32. Vukadinović, Radovan (2004): *Međunarodni politički odnosi*, Politička kultura, Zagreb
33. Vukadinović, Radovan (2004): *Politika i diplomacija*, Politička kultura, Zagreb
34. Vukadinović, Radovan (2005): *Teorije vanjske politike*, Politička kultura, Zagreb
35. Vukmirica, Vujo, Nikola, Špirić (2005): *Ekonomska monetarna integracija Evrope*, Ekonomski fakultet u Banjoj Luci
36. Walls, Crumbling (2009): *The future of global relations*, Palgrave Macmillan, New York